

DERLEME

Edirne Vilayet Sâlnamelerine Göre Osmanlılar Döneminde Edirne'nin Sıcak Su ile Tedavi Merkezleri

Spa Therapy Centers of Edirne According to the Edirne Province Yearbooks

Nilüfer GÖKÇE

1870-1901 tarihleri arasında yayınlanmış olan Edirne Vilayet Sâlnameleri (yıllık), Edirne ve Edirne Vilayeti'ne bağlı sancak ve kazalar hakkında bilgi veren önemli kaynaklardır. Bu sâlnamelerde Edirne çeşitli yönleri ile anlatılmıştır. Madenleri ve şifalı suları, bu suların içerikleri ve hangi hastalıklara iyi geldiği hakkında da bilgiler verilmiştir. Bu kaynaklardan, termal kaplıcalara sadece Edirne halkının değil, diğer yörelerde yaşayan halkın da büyük ilgi gösterdiğini görüyoruz. Kaplıca mevsimi geldiğinde, halkın gruplar halinde at arabaları ile gittikleri bu kaplıcalara ulaşım, zamanla trenlerle sağlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Balneoloji/tarih; banyo/terapötik kullanım; Edirne; tıp tarihi.

The Edirne Province Yearbooks published from 1870 to 1901 are important references giving information about Edirne and neighboring divisions. In the yearbooks, Edirne is depicted from various perspectives. Information was given concerning its minerals and sanative waters, their contents, and the illnesses to which they were believed to be beneficial. We learn from these sources that not only the people living in Edirne, but also those living in other regions showed great interest in the thermal springs. When the thermal spring season started, groups of people visited these places by carriages. Later, transportation was also provided by trains.

Key Words: Balneology/history; baths/therapeutic use; Edirne; history of medicine.

Trakya Üniv Tıp Fak Derg 2005;22(2):110-116

Günümüzdeki karşılığı "yıllık" olan "sâlname" sözcüğü; "sâl" yıl ve "name" mektup, kitap anlamına gelen iki kelimenin birleşmesinden meydana gelmiştir. Bir yıllık, olayları göstermek amacıyla düzenlenmiş olan eserlere verilen addır. İngilizlerin "yearbook" Fransızların "annuire" deyiminin karşılığı olarak kullanılmıştır.

Fransa'da ilk "annuire" 1793 yılında Miller tarafından, "L'annuire de la Republiqaine"

adıyla Paris'te yayınlanmıştır. Yine Fransa'da, almanak (almanach) adlı eserler de neşredilmiştir. Diğer ülkelerde de almanaklar yayınlanmıştır.

Almanakla, sâlnameyi birbirine karıştırmak gerekir. Almanaklarda, her konudan bahsedildiği, hatta mizaha da yer verildiği halde, sâlnamelerde genellikle ciddi konular ele alınır.

Avrupa'da resimli gazeteler, yıl içindeki önemli yazılarla, seçilmiş resimlerden meydana

*VIII. Türk Tıp Tarihi Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur (16-18 Haziran 2004, Divriğ, Sivas).

Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı (Gökçe, Öğr. Gör.)

İletişim adresi: Öğretim Görevlisi. Nilüfer Gökçe. Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı, 22030 Edirne.

Tel: 0284 - 235 76 40 / 1558-59 Faks: 0284 - 235 76 42 e-posta: nilifergokce@yahoo.com

gelen, bir yıla ait siyasi ve ilmi olayları içeren, bir yıllık takvim ilavesiyle sâlnameler yayınlamışlardır.

Özel sâlnameler ve almanaklar yanında, devlet teşkilatlarını gösteren, siyasi ve iktisadi hayat hakkında bilgiler veren, resmi sâlnamelerde yayınlanmıştır.

Osmanlılarda ilk resmi sâlname; Hicri (H):1263/Miladi (M):1847 yılında Sadrazam Koca Reşit Paşa'nın teşviki ile tarihçi Hayrullah Efendi, Ahmet Vefik Efendi ve Ahmet Cevdet Paşa'nın ortak çalışmaları sonucunda çıkartılmıştır. Birkaç yıl sonra bu işle, Meclis Maârif Başkatibi Behçet Efendi ile Meclis Azasından, Rüşdi Bey'ler görevlendirilmişlerdir.

İlk defa 1847 yılında yayınlanan Osmanlı Devlet Sâlnamesinde "Sâlname-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniye", bir takvim ile birlikte, kısaca devlet teşkilatı da yazılmıştır. 1912 yılına kadar düzenli olarak yayınlanmış olan Osmanlı Devlet Sâlnamesi her yıl, biraz daha gelişerek kapsamı büyümüştür. İlk yıllar, yüz küsur sayfayı aşmayan sâlnameler, sonraları iki, üç yüz en sonunda da yedi, sekiz yüz sayfayı bulmuştur. Bu sâlnamelerde, devletin resmi teşkilatından başka, memurların isimleri, tayin tarihleri, rütbele-ri, nişanları da gösterilmiş olduğundan, sâlnameler birer belge niteliğini taşımaktadır. Tarihi kaynaklar arasında da sâlnamelerin önemli yerleri bulunmaktadır.

Genel sâlnamelerin dışında resmi nitelikte, Bakanlıklar, Vilayetler ve Resmi daireler de sâlnameler yayınlamışlardır.

– Hariciye Nezareti H:1302/M:1884-85,

– Maarif Nezareti H:1316/M:1898-99,

– Askeri Sâlnameleri H:1279/M:1862-63 yılında çıkartılmaya başlanmıştır. Bunları özel sâlnamelerin yayınlanması takip etmiştir.^[1]

Vilayetlerce çıkartılan sâlnamelerin ilki, H:1283/M:1866-67 yılında yayınlanmaya başlanmış; ilk defa Trabzon Vilayet Sâlnamesi çıkartılmıştır. Bu sâlnameler; ait oldukları vilayetlerin idari teşkilatı, memur listeleri, mahalli tarihi, eski eserleri, coğrafyası ve iktisadi faaliyetlerini içermektedir.^[2]

Yayınlanmış olan sâlname sayısı, vilayetlere göre değişmektedir. Bazı vilayetlere ait sâlnameler bir veya birkaç sayıda kalmış iken, bazı vilayetlere ait sâlnameler ise çok sayıda ve uzun yıllar yayınlanmıştır.

Konumuz olan Edirne Vilayet Sâlnameleri, ilk olarak H:1287/M:1870 yılında yayınlanmaya başlamış, H:1319/M:1901 yılına kadar devam etmiş, toplam 28 sâlname yayınlanmıştır (Şekil 1a-c). Bu sâlnamelerde, Edirne ve Edirne Vilayetine bağlı sancak* ve kazaların** askeri ve sivil teşkilatında görevli memurların isimleri tek tek

Şekil 1. (a) 1870 yılı Edirne Vilayet Sâlnamesi. (b) 1870 yılı Edirne Vilayet Sâlnamesinde Kaphcılarının anlatıldığı bölüm. (c) 1870 yılı Edirne Vilayet Sâlnamesi.

* Sancak: Osmanlı devletinde eyaletten küçük, kazadan büyük idare birimi.

** Kaza: İlçe.

verilirken, bazı yıllara ait sâlnamelerde ise sosyal ve tarihi yapı ele alınmıştır. Özellikle 1898, 1901 yıllarına ait olanlarda, Edirne'nin tarihi, sosyal ve ekonomik yapısı geniş olarak anlatılarak, Edirne Vilayetine bağlı kaza ve sancaklar hakkında geniş bilgiler verilmiştir.

İlk defa yayınlanmış olan 1870 yılı Edirne Sâlnamesinde, Edirne'nin, askeri ve sivil teşkilatın yanı sıra, demografik yapısı, nehirleri, kuru ve madenleri hakkında geniş bilgiler verildiği gibi; Osmanlı dönemi Edirne'sinin, birer sıcak su ile tedavi merkezi olan ve günümüzde, sınırlarımız dışında kalan kaplıcaları*** ile ilgili olarak da, şunlar yazılmıştır:

“Filibe'ye bağlı Kopsi nahiyelerinden, Kızılhisar köyünde bulunan, Havza adıyla ünlü kagir kaplıcanın bol suyu, meşhur Baden Baden kaplıcaları gibi hastalıklara iyi gelir, temiz ve çelik madeni içermektedir.

Yanında bulunan, İnceğiz adlı diğer bir ılıcanın, suyu henüz analiz edilmemiş ise de mülâyim (yumuşak) olup, karaciğer hastalıklarına iyi gelmektedir. Suyu çelik ve kükürt madeni karışımından ibarettir.

Kızıl İlıcası'nın suyu kükürtlüdür. Huiç köyünde kagir Kızıllar adı verilen ılıca ile yanında açık bulunan kaynakların suyunun, çelik ve bakır madeni içerdiği söylenmektedir.

Karlıova yakınında bulunan İlıca köyü ile, Koyuntepe nahiyesinin, Krestova köyündeki ılıcaların suyu, çok sıcak, kumlu ve kükürt madenlidir.

Ruşçuk nahiyesinde, Baden İlıcası adıyla meşhur, bir ılıca vardır. Hasköy kazasının Karaağaç köyünde çok sıcak, suyu kükürtlü üç ılıca vardır.

Pazarcık kazasının Çine nahiyesinin Pazar köyünde Sultan Ahmet Han Hazretleri hayratı celîlerinden**** kâgir ve havuzları mermer döşemeli, kadın ve erkeklere ait iki ayrı ılıcanın bulunduğu, sularının sıcaklığı 41 derece ve madeni gümüş cevheri olduğu bilinmektedir.

Licne köyünde, biri erkek, diğeri kadınlara ait olmak üzere iki ılıca vardır. Sularının sıcaklığı 43 derece ve kükürt madenlidir. Açıkta bulunan kaynağın ısı derecesinin 48 derece olduğu ve gümüş cevheri içerdiği rivayet edilmektedir.

İsterikçe köyünde bulunan kükürtlü ılıca, 30 derece sıcaklığındadır. Batova köyünde açıkta bulunan kaynağın sıcaklığı ise 39 derecedir.

Bunların dışında Kızanlık'ta, üçü kükürtlü, ikisi demir madenli beş ılıca bulunmaktadır.

Zağray-ı atik'e (Eski Zağra'ya) iki saat uzaklıkta biri kadın, diğeri erkeklere ait olmak üzere, ahşaptan yapılmış odaları olan iki kâgir ılıca vardır. Suyunun çelik madeni içerdiği bilinmektedir.

İslimiye Sancağı'na bağlı Yeni Zağra'da suyu gayet nefis ve çelik içeren iki, Aydos'da suyu kükürtlü ve çelik madeni içeren büyük çok meşhur iki kaplıca olduğundan; Edirne, İstanbul ve diğer illerden halkın çok gittiği bir yöredir.

*** Kaplıca: Yerden kaynaklanan sıcak ve şifalı suların bulunduğu yerlere, bu suların yararlanmak amacıyla yapılan hamamlara kaplıca adı verilmektedir.

Çelmik veya ılıca da denilen sıcak su kaynaklarını insanlar, binlerce yıldan beri şifa amacıyla kullanmaktadırlar. İlıcaların üzerleri kapatılarak kıyıda kullanılır hale getirilmesiyle ılıca veya kapalı ılıca adı verilen kaplıcalar doğmuştur.

İlıcalardan eski çağlardan beri yararlandığı bilinmektedir. İlk çağlarda suların bir takım kutsallık taşıdığına ve suları, insanlara sağlık, esenlik bağışlayan gizli güçlerin ısıtıldığına inanılırdı. Bu bakımdan da sular kutsal sayılırdı. Çok tanrılı dinlerin yaygın olduğu bu dönemlerde, ılıcaların koruyucu güçlerin yönetiminde olduğu sanılır, onlara karşı özel bir sevgi, özel bir saygı gösterilirdi. Bu kutsal suların bulunduğu çevre korunur, orada, yılın belli günlerinde törenler düzenlenir, şölenler verilir.

Teora'ta, Mısırlıların milattan önceki yüzyıllarda sıhhi ve dini düşüncelerle şifalı suların yararlandıkları yazılmaktadır. Bu konuda ilk olarak yapıt ortaya koyan, M.Ö. 5. yy.'de yaşayan Hippokrates olmuştur. Eski Yunan ve Eski Roma'da kaplıcaların büyütlü güçleri olduğuna inanılırdı. Roma lejyonları savaş öncesi güçlenmek için kaplıcaya gider, savaş sonrası yaralarını orada sararlardı. Ortaçağ'da kısa bir süre gözden düşen kaplıcalar, 17. yüzyıldan itibaren Avrupa'da giderek yaygınlaşmış, sağlıklı yaşamın bir parçası haline gelmiştir. Akla gelebilecek her türlü hastalığın kaplıcalarda tedavi edilebileceğine inanılıyor, sular içerdikleri minerallere göre sınıflandırılıp, belli hastalıklarda, belli bölgelerdeki ılıcalara gidilmesi öneriliyordu. Avrupa'da, özellikle demiryolu ulaşımının kolaylaşması sonrasında, yüzlerce kaplıca şehri oluşmuş ve kaplıca turizmi doğmuştur.

18. yüzyılda, suların tedavi edici analizi yapılmış, Theophile de Bordeu (1722-1776) tıbbi hidrolojinin temelini atmıştır. Türkler Anadolu'ya geçtikten sonra, kısa zamanda buradaki kaplıca ve içmece sularının imarı ve kullanımlarına büyük önem vermişlerdir.

**** Celîl: Büyük, ulu.

Gelibolu Sancağının,**** Ferecik kazasına iki buçuk saat mesafede, bulunan bir ılıcadır ve suyu 50 dereceye kadar hararetili, gayet müşhildir. Edirne ve diğer yörelerden hastalıklarına çare bulmak isteyen hastalar, ancak her yıl, ruz-i Hızırın'ın 27. günü, etrafına taşıdığı zaman buraya gelir. O zaman burada, dört-beş yüz hasta bulunur.

Bu ılıcanın suyu, çeşitli hastalıklara iyi geldiğinden; birkaç gün içinde hastaların hemen yüzde sekseni iyileşir.”^[6]

1898 ve 1901 tarihli Edirne Vilayet Sâlname'lerinde ise, sadece Dedeğaç yakınındaki Fere Ilıcaları anlatılmakta ve şu bilgiler verilmektedir:

“Dedeğaçta iki saat uzaklıkta, tren hattı üzerinde, Fere ılıcaları adıyla meşhur iki ılıca vardır. Almanya'daki Baden ve Bulardük kaplıcalarındaki gibi iyotlu olmakla birlikte, onlardan daha faydalıdır. Başlıca mide ve cilt hastalıkları ile diğer hastalıklara da iyi geldiği bilinmektedir.

Otel ve odaları da bulunan bu ılıcalara, Mayıs'ın 15'inden, Ağustos'un 15'ine, hatta, Eylül'e kadar binlerce insan gelir. Sultan Beyazid Veli Vezirlerinden merhum Davut Paşa bu ılıcanın üzerine kubbe bina eylemiştir.

Bu iki ılıcadan birinin suyu kuyudan çıkar, gayet ağır kokulu ve müşhildir. Diğerinin suyu ise oldukça kokusuzdur ve içine girilebilir.

Bunların yakınında bir de kebir han vardır ki, “Merhum Evranos Bey” tarafından yapılmıştır. Bu meşhur eserin kendisi mevcut fakat cümlesi harap olmuştur.

Adı geçen ılıcaların batısında gayet mertefiğ bir dağ üzerinde Işıklar Zaviyesi vardır. Abdal zümresinden Nefis Baba orada yatar. Ekmekçi-zade Ahmet Paşa merhum, bin senesi hududun da bir zaviye yaptırmıştır.”^[7,8]

Adı geçen ılıcanın suyu Tıp Nezareti tarafından analiz edilmiştir.

- Sodyum klorür 5.913 gr
- Potasyum klorür 0.307 gr
- Kalsiyum klorür 0.270 gr
- Magnezyum sülfat 0.099 gr

- Kalsiyum sülfat 0.364 gr
- Silisilik asit 0.161 gr
- Karbonik asit 0.388 gr
- Demir 0.002 gr
- Alüminyum 0.007 gr ve miktarda sodyum iyodür ile, sodyum bromür bulunmaktadır.”^[8]

XVII. yüzyılda yaşamış, Edirne'nin ilk kent tarihi yazarı olan, Abdurrahman Hibri, Enüs'ül Müsamirin adlı eserinde, kısa da olsa Edirne kaplıcalarına değinmiştir. Hibri bu eserinde; sâlnamelerden farklı olarak yaşamış olduğu dönemde, Edirne kaplıcaları ile ilgili olarak şunları yazmaktadır:

“Edirne halkı, her yıl iki yüz kadar araba ile büyük bir kabile oluşturup, şehre üç menzil***** (bir günlük yol) uzaklıktaki Hasköy Kasabası yakınındaki ılıcalara gider üç gün kaldıktan sonra, o semtteki dağlık bir yer içinde bulunan Nakşibendi tarikatından Buharalı Osman Baba adındaki bir azizin zaviyesine gider ve üç gün de orada kalırlar. Bu ılıcaların üzerinde büyük binalar yoktur. Ancak, 1601 yılı içinde Edirnenin ileri gelenlerinden, Kızılbaz Hasan Ağa ve Şerefli kadılarından Çirpani Osman Efendi, bir kaçının üzerine eğreti çatılar yapmışlardır.

Ve yine 200-300 kadar araba ile kalabalık bir grup Fere Ilıcasına gider ki, bununda, Edirne'ye uzaklığı üç menzildir. Ilıcaların kubbeleleri, Sultan Bayezid Vezirlerinden Davut Paşa tarafından yapılmıştır. Buraya çoğunlukla hastalar gelir. Ilıca yolundaki bir kuyudan, ağır kokulu bir su çıkar ki, gayet te ishal yapıcıdır. Onu içip, bağırsaklarını yumuşatır ve kum içine yatarlar.

Eskiden Edirne halkı, Aydos ve Baraki adlı ılıcalara gitmeyi adet edinmişlerdi. Zamanla bunları bırakıp, adları geçen ılıcalara gitmeye başlamışlar. Aydos yakınındaki Ilıca'yı, Sultan Süleyman Han yaptırmıştır. Benzeri olmayan bir yükseklikte, kubbelidir.

**** 1870 Edirne Vilayet Sâlnamesinde bu şekilde yazılmış olduğu için, metnin aslına bağlı kalınarak bu şekilde yazılmıştır.

***** Menzil: Bir günlük yol.

Baraki dedikleri, Yeni Zağra'ya yakın, Tunca kıyısında bir köydür. Burada, 4-5 ılıca vardır. En iyisi Piri Paşa'nın yaptırmış olduğu ılıcadır ki, büyük bir kubbedir.

Edirne'ye bir menzil uzaklıktaki Fibebe adlı köyün yakınında, Humây-ı Sultani içinde Tunca nehri kenarında, bir ayazma vardır ki, her yıl Ağustos ayının ortasında, Edirne halkından tüm eklem hastalıklarına, nıkrise ve diğer üşütme hastalıklarına yakalanan hastalar yüz araba kadar toplanır ve buraya gelirler.

Ayazma yakınında, her hasta için birer çukur açılır, içi bir tam gün ateşle ısıtıldıktan sonra, ateş boşaltılır, içine çokça ağaç yaprağı ve kuru ot döşenir, üzerine hasta yatırıldıktan sonra, kebele ile örtülür. Etrafından ayazma suyundan dökülür, o suyun buharı ile hastalar tedavi olurlar. Ayazma suyu diğer zamanlarda az akar. Ağustos'ta ise ne kadar kullanılsa bile yine de artar.

Edirne'ye bir menzil uzaklıkta, Arda nehri kenarında, Sarıyer olarak tanınan yerde de bir ayazma vardır ki, günde yüz araba kadar insan gidip, suyundan içer, kuma yatar.^[9]

Abdurrahman Hibri, adı geçen eserinde de yazmış olduğu gibi, Edirne halkı arasında Fere ılıcalarına verilen önem, zamanla daha da artmış olmalı ki, 30.04.1907 tarihli Edirne gazetesinde bu ılıca ile ilgili şu yazı yayımlanmıştır:

"Fere ılıcaları'nın suları romatizmaya iyi geldiği gibi, içildiği zaman müşhil yapıcıdır. İçildiği gibi etki ederek, şişkinlik gibi her ishalde görülen belirtiler, mideye bir kerede kuvvet verir. Vücuttaki kumları, taşları ve tenyaları düşürmedeki etkisi denenerek meydana çıkartılmıştır.

Adı geçen suyun Mekteb-i Askeriye-i Şahane Nezareti'nce yaptırılan analizi sonunda içerdikleri mineral değerleri;

- Sodyum klorür 5.914 gr
- Potasyum klorür 0.487 gr
- Kalsiyum klorür 0.207 gr
- Magnezyum sülfat 0.099 gr
- Kalsiyum sülfat 0.364 gr
- Silisilik asit 0.161 gr

- Karbonik asit 0.888 gr
- Demir 0.002 gr
- Alüminyum 0.007 gr olarak saptanmıştır.

Az miktarda sodyum iyodür ile sodyum bromür bulunmaktadır. Böyle bir yazının yayınlanmış olması, bu kaplıcalara halkın ilgisinin artmış olduğunu gösterdiği gibi, aynı zamanda, halkın bilgileneceği de sağlanmıştır.

Demiryolları kurulup, işletilmeye açılmadan önce, kaplıcalara ulaşım ancak at arabaları ile sağlanmakta idi. Demiryollarının kurulması 1874 yılında İstanbul-Edirne ve Edirne-Dede-ağaç hattının işletilmeye açılması üzerine, buralara ulaşım, trenlerle sağlanmaya başlamıştır. Kaplıca mevsimi geldiğinde, halkın ulaşımının rahat ve kolay sağlanabilmesi için trenlere ek seferler konulmuş, bu haber basın yoluyla halka şöyle duyurulmuştur:

"Fere ılıcaları'nın mevsimi ve paskalyanın ellisi, aya Konstaninus Velihtının günü olması dolayısıyla, Şark Demiryolları Kumpanyası, Haziranın ikisine rastlayan, Mayıs ayının 20. Pazar günü için Edirne'den Dede-ağaç'a bir tenzil katar tertip olunmuştur.

Adı geçen katar, alafranga saatle biri kırk geçe Edirne'den hareketle, Dede-ağaç'a kadar olan bütün istasyonlardan ve ılıcalar civarındaki 12. kilometresinde bekleyecek, bütün istasyonlardan yolcu alacaktır. Biletler gidiş ve dönüştür. Dört yaşında olan çocuklardan ücret alınmayacak, dört yaşından on yaşına kadar olanlardan ücretin yarısı alınacaktır.

Dede-ağaç'a uğramadan ılıcalara gitmek isteyenler, ılıcaların 12. kilometresinde inebilecekleri gibi, doğrudan Dede-ağaç'a gidenler, ertesi günü alafranga saatle sabah saat beşte hareket edecek katarla, adı geçen 12. kilometreye gelebilirler.

Biletlerin süresi yedi gün olup, bilet sahipleri, Haziranın ikisinden sekizinci güne kadar her adi katarla geri dönebilirler.^[10]

Edirne'den, ılıcalara gidecek trenlerin kalkış saatleri ve yolculardan alınacak ücretler her yıl yeniden düzenlenerek, "Edirne Gazetesi" aracılığı ile halka duyurulmuştur.

Şöyle ki:

“Dedeâğaç yakınındaki Fere Ilıcaları'nın mevsimi gelmiş olup, İstanbul ve çevredeki diğer illerden gelecek olan halkın masraflarına katkıda bulunmak amacıyla Mayıs ayının 18'i cuma günü Edirne'den hareket edecek, 201 numaralı trenle buradan ve trenin geçeceği yol üzerinde bulunan diğer istasyonlardan Dedeâğaç'a gidecek yolculardan gidiş geliş olmak üzere bir defa ücret alınacaktır (Tablo 1).

Tren, adı geçen tarihte saat 8.30'da Edirne'den hareket ederek, güzergahtaki bütün istasyonlara uğrayarak, oralardan da yolcu alacaktır. Dört-on yaş arası çocuklardan ücret alınmayacaktır. Dönüş biletleri 26 Mayıs cumartesi günü Dedeâğaç'tan hareket edecek olan 222 numaralı katar da geçerlidir.”^[11]

SONUÇ

Sâlnamelerde; kaplıcalarda görevli bir hekimin bulunduğu dair hiçbir bilgi olmadığı için, buralara gelenlerin sağlık kontrolünden geçip geçmediğini bilemiyoruz.

Bu sıcak su merkezlerine, tedavi amacıyla gidenlerin, burada ne kadar süre kaldıkları, kaplıca tedavisinde kaç kür uygulandığı sâlnamelerde yazılmamıştır. Sadece birkaç gün içinde hastaların yüzde seksen iyileştiği belirtilmektedir. Fakat birkaç gün içinde görülen bu iyileşme için, hastaların ne kadar zaman aralığı ile kaç kür aldığı açıklanmamıştır.

Edirne gazetesinde çıkan, kaplıcalara gidiş ve dönüş için alınan tren biletlerinin geçerliliğini gösteren yazıdan; hastaların burada, en az yedi gün kalarak, tedavi görmüş oldukları kanısındayız.

Kaplıca sularının kimyasal analizinin yapılarak, içerdikleri minerallerin saptanması, halk sağlığına verilen önemin göstergesi olduğu gibi, devletin bu sıcak su ile tedavi merkezlerine vermiş olduğu önemin de bir göstergesidir. Ayrıca, bu veriler merkezlerin denetimsiz olmadıklarını da göstermektedir.

Kaplıca, havuzlarının mermer döşeli olması, o dönemde hijyene verilen önemi göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Tablo 1. Ücretler

	I. Mevki	II. Mevki	III. Mevki	
Edirne'den	77 krş	35 krş	25 krş	50 santim
Oğralı'den	64 krş	35 krş	25 krş	50 santim
Kuleliburgaz	57 krş	30 krş	20 krş	75 santim
Dimetoka	51 krş	30 krş	20 krş	50 santim
Sofular	36 krş	25 krş	15 krş	25 santim
Patklıdan	26 krş	15 krş	10 krş	25 santim
Ferecik'ten	15 krş	10 krş	5 krş	50 santim

Kadın ve erkeklerin, kendilerine ayrılan bölümlerde tedavi gördüğü, bu merkezlerde hastaların rahatlıkla kalıp, tedavi görebilmeleri için, günümüzdeki kaplıca merkezlerinde olduğu gibi bu kaplıcalarda da otel ve odalar bulunmaktadır.

Bu kaplıcalara sadece Edirne ve civarındaki hastaların değil, diğer yörelerden ve İstanbul'dan da pek çok hastanın, tedavi amacıyla gittiğini yine sâlnamelerden öğrenmekteyiz. Bu da kaplıcalara gösterilen ilginin sadece Edirne halkı ile sınırlı olmadığını göstermektedir.

Tren ücret tarifesi incelendiğinde, kaplıcalardan belirli bir sınıfın değil, her kesimden halkın yararlanmış olduğunu görürüz. Kaplıcaya gitmek isteyen herkes için, bütçelerine uygun olarak, tren tarifesinin konulmuş olması, halkın, bu sıcak su merkezlerine rahatlıkla giderek, faydalanmış olduklarını göstermektedir.

Bu merkezlere hastalar kadar sağlıklı insanlar da ilgi göstermişlerdir. Hatta çocukları ile buralarda birkaç gün kalarak, sıcak suya girip veya şifalı bu suyu içerek kaplıcalardan faydalanmışlardır. Abdurrahman Hibri'nin de yazmış olduğuna göre, Edirne halkı arasında, buralara gidiş ve dönüşler eğlenceye dönüştürülmüştür. Demiryolları yapıldıktan sonra, Edirne ve diğer yörelerden gelen halkın diğer kaplıca merkezlerine gitmeyi bırakıp, Fere kaplıcalarına gitmelerinin bir nedeninin de, büyük olasılıkla, Edirne-Dedeâğaç arasında trenlerin çalışması, bunun da ulaşımı kolaylaştırmasından ileri gelmiş olmasıdır.

KAYNAKLAR

1. Pakalın, MZ. Osmanlı Tarihi ve Deyimleri Sözlüğü Cilt 3. s. 105-6.
2. İslam Ansiklopedisi, Cilt 10. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi; 1967. s. 134-6.
3. Soylak M. Doğan M. Kayseri civarındaki şifalı kaplıca ve içmece suları. No 104. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları; 1997. s. 1-4.
4. Berker N, Yalçın S. Tıbbiye'nin ve bir Tıbbiyeli'nin öyküsü. In: Çubukcu OC, editör. İstanbul: Vehbi Koç Vakfı yayımlarından; 2003. s. 117.
5. Eyüpoğlu İZ. Anadolu ilaçları - Anadolu üçlemesi 3. 1. Baskı. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları; 1998. s. 157-60.
6. H: 1287/M: 1870 yılı Edirne Vilayet Sâlnamesi, Edirne Vilayet Matbaası; s. 169-172.
7. Edirne Vilayet Sâlnamesi, Edirne Vilayet Matbaası; 1898. s. 370.
8. Edirne Vilayet Sâlnamesi, Edirne Vilayet Matbaası; 1901. s. 1071.
9. Abdurrahman Hibri. Enisü'l - Müsamirin "Edirne Tarihi" Çeviri editörü, Kazancıgil R. Türk kütüphaneciler derneği Edirne şubesi yayınları. Edirne araştırma dizisi 14. No 24. Edirne: Acar Matbaası; 1996. s. 40-2.
10. Edirne "gazetesi" 12 Safer 1319 (30.05.1901).
11. Edirne "gazetesi" 17 Rebiülahir 1325 (30.05.1907).